

KBT 91.9

Tərtibçi: **Zemfira Mirzəyeva**

Redaktor: **Yeganə Əhmədova**
Əməkdar Mədəniyyət işçisi

Xatirə Fərəcli

(Xatirə Nəcəf qız Fərəcli)

Bibliqrafik göstərici

Xatirə Fərəcli (Xatirə Nəcəf qızı Fərəcli): bibliqrafik göstərici /
tərt.ed.: Z. Mirzəyeva, red. Yeganə Əhmədova.-Sumqayıt, 2021.- 52 s.

Sumqayıt şəhər S.Vurğun adına Mərkəzi kitabxananın əməkdaşları tərəfindən “Sumqayıtın ictimai və ədəbi həyatı” seriyasından tərtib olunmuş vəsait şairə Xatirə Fərəcliyə həsr olunmuşdur. Göstəricidə şairənin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumatlar, həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, görkəmli şəxslərin onun haqqında söylədiyi fikirlər, şairənin poeziyasından seçmələr, eləcə də arxiv materialları öz əksini tapmışdır.

Tərtibçidən

S.Vurğun adına Mərkəzi kitabxananın əməkdaşları tərəfindən şairə Xatirə Fərəcliyə həsr edilmiş biblioqrafik göstərici tərtib olunmuşdur. Vəsaitdə şairənin 1998-ci ildən 2021-ci ilə qədər olan dövrdə həyat və yaradıcılığı əhatə olunmuşdur.

Vəsaitin hazırlanmasında kitabxananın fondundan və müəllifin şəxsi arxivindən istifadə olunmuşdur. Biblioqrafik göstəricidə materiallar xronoloji qaydada, daxildə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır.

Biblioqrafik göstərici geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Xatirə Fərəclinin həyat və yaradıcılığı haqqında

Xatirə Fərəcli (Fərəcova Xatirə Nəcəf qızı) 1966 – cı il fevralın 2-si Yardımlı rayonunun Alçabulaq kəndində anadan olub. Orta təhsilini Yardımlı rayon Alçabulaq kəndində alıb, Dağıstan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini, Sumqayıt Tibb Texnikumunun əczaçılıq fakültəsini, Əli Kərim adına Poeziya klubunun jurnalistika kursunu bitirib. 1983- cü ildən Sumqayıt şəhərində yaşayır. Şəhərin ictimai həyatında həmişə iştirakı olub. “Sevil” Qadınlar Cəmiyyəti Sumqayıt şəhər bölməsinin, “Turan” ədəbi məclisinin, Türkiyə İLESAM (Türkiyə İlim Edebiyyat Eseri Sahipləri Meslek Birliyi), TUDSER-in (Türk Dünyası Sanat və Edebiyyat Platformu) üzvüdür. “Qürbətçi Türkman Şair və Yazarlar Birliyi”nin (Almaniya) üzvü və Azərbaycan təmsilçisidir. “Nərgiz” dərgisinin (Türkiyə) koordinatorudur. 2002-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. AYB Sumqayıt bölməsinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Zərif qadın” ədəbi məclisinin sədri, “Mədəni İnkişafın Təbliği” İctimai Birliyinin təsisçisi və sədridir. “Mitmedia.az” saytının təsisçisi və rəhbəridir.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Sumqayıt şəhər bölməsində işləyir. “Sənin səadət mənəm”, “Ağ çiçək”, “Yaşamaq dediyin” adlı kitabların müəllifi, “Bizdən sizə qalan sözdür” almanaxının, “Zərif qadın” ədəbi məclisinin üzvlərinin şeirlərindən ibarət olan sayının tərtibatçısıdır. Prezident təqaüdüçüsüdür. Daim yerli və xarici mətbuat orqanlarında almanaxlarda şeirlərləri, İran İslam Respublikasında kitabı çap olunub. Məqsədi çoxlu kitablar yox, gözəl şeirlər müəllifi olmaqdır. Rəhbəri olduğu, 2001-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Sumqayıt Bölməsinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Zərif qadın” ədəbi məclisinin başlıca məqsədi şəhərin xanım yazarlarını bir yere toplamaq, istedadların üzə çıxarılmasına yardımçı olmaqdır. Məclisin ətrafında artıq imzaları tanınan AYB üzvləri olan qələm sahibləri yanaşı gənc üzvlər də toplanıb.

Ailəlidir, üç övladı var.

Xatirə Fərəclinin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri

1966	Fevral ayının 12-də Yardımlı rayonunun Alçabulaq kəndində anadan olub
1973	Yardımlı rayonunun Alçabulaq kənd orta məktəbində 1-ci sinfə daxil olub.
1983	Yardımlı rayonu Alçabulaq kənd orta məktəbini bitirib.
1983	Taleyini Sumqayıt şəhəri ilə bağlayıb.
1997-2000	Sumqayıt Tibb Texnikumunun əczaçılıq fakültəsində oxuyub.
2000	Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Sumqayıt bölməsində çalışır.
2002-2003	Əli Kərim adına Poeziya klubunun nəzdindəki Jurnalistika kursunu bitirmişdir.
2018	Dağıstan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsində oxuyur.
1998	“Sevil” Qadınlar Cəmiyyəti Sumqayıt şəhər bölməsinin üzvüdür
2002	Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.
2003	“Turan” ədəbi məclisinin üzvüdür.
2005	AYB-nin nəzdində fəaliyyət göstərən “Zərif qadın” ədəbi məclisinin sədridir.
2007	“Sənin səadət mənəm” adlı kitabı nəşr olunub.
2017	Türkiyə İLESAM (Türkiye İlim Edebiyyat Eseri Sahipleri Meslek Birliqi),
2018	TÜDSEP(Türk Dünyası Sanat ve Edebiyyat Platformunun) üzvüdür.
2018	İran İslam Respublikasında “Ağ çiçək” adlı kitabı çap olunub
2018	Prezident təqaüdçüsüdür.

2019	“Mədəni İnkişafın Təbliği” İctimai Birliyinin təsisçisi və sədridir.
2019	“Mitmedia.az” saytının təsisçisi və rəhbəridir.
2021	“Qərbətçi Türkman Şair və Yazarlar Birliyi”nin (Almaniya) üzvü və Azərbaycan təmsilçisidir.
2021	“Nergiz” Ədəbiyyat dərgisinin baş koordinatorudur (Türkiyə. Qaziantep)

Zərif duyğular şairi

Neçə illərdir mən Sumqayıtda yaşayıb-yaradan Xatirə Fərəclinin şeirlərini izləyirəm. Onun 2007-ci ildə çap olunmuş “Sənin səadətini mənəm” şeirlər kitabı haqqında bir kiçik məqalə də yazmışam. Bu, onun yeganə kitabıdır və görünür, Xatirə xanım şeirə-sənətə çox məsuliyyətli yanaşdığı üçün hələlik ikinci kitabını çap elətdirməyə o qədər də tələsmir. Amma mətbuatda (ən çox Azərbaycan jurnalında) ildə bir dəfə şeirləri ilə oxucularına üz tutur. Və şeirlərində bir kimsəyə bənzəməz. Təbii ki, özünəməxsusluq onun fərdi dünyagörüşü, həyata, insanlara, təbiətə, gözəlliyə, sevgiyə və həmçinin ictimai-siyasi hadisələrə özəl münasibətdən əmələ gəlir. Amma məni daha çox bu şeirlərdəki səviyyə maraqlandırır. Hamı sevgidən, vətəndən, təbiətdən, dünyadan vaxtsız köçmüş əzizlərindən, 20 Yanvar və Xocalı soyqırımlarından, öz fərdi taleyindən yazsa bilər - mövzu məhdudluğu yoxdur, amma necə yazar, bu suala Xatirə Fərəclinin son on ildə çap olunan şeirləri ilə cavab verməyə çalışacağam.

Xatirə Fərəclinin şeirlərində iki qüvvə üz-üzədir. Ümid və ümidin doğurduğu gözəl dünyanın rəngləri, çiçəkləri, bahalı duyğuları. Bir də həyatın ona bəxş etdiyi acılıqlar, hardasa keçmiş günlərdən doğan təəssüflər, arzularının reallaşmaması. Həyatımız, ömrümüz-günümüz həmişə bu iki qüvvənin mübarizəsi ilə səciyyələnir və Xatirə xanımın şeirlərindəki o bahalı duyğular da, o acı təəssüflər də bizə tanışdır. Amma hər birimiz bu hissələri fərdi şəkildə yaşamışıq.

Xatirə xanımın şeirlərində insan qəlbi ilə təbiət arasında bir harmoniya, təbiətin ahəngi ilə insanın ruhi çırpıntıları arasında paralellik müşahidə etdim. Dünyaya qar yağır, hər yer ağappaq, tərtemiz.

İlk dəfə qar görən körpə
o körpənin ruhu,
dünyası rəngdədir hər yer.
Amma sonra “qalib çirkənəcək,
ləkələr düşəcək bu qara”
böyüyəcək uşaq
baxa-baxa
belə yağın, əriyən qarlara

Bəs sonra? Uşaq böyüdükcə hər dəfə naxələfliklə, saxtılıqla üz-üzə gələcək və o qarlı, o təmiz dünyası eybəcərləşəcək. Ümumiyyətlə, Xatirə xanım əksər şeirlərində o təmizliyin, o saflığın tərənnümçüsünə

çevrilir. Mən onun “Təbəssüm kimi” şeirini daha çox bəyəniyəm, bu şeirdə insan və təbiətin ahəngi bir vurğuya köklənir:

Burda asta danış, güllər inciyər
Çiçəklər diksinər, hüşənər səsə,
Bu nə eşq, nə ahəng, bu nə mənəzə
Yaşıl bəyaz ilə qarışıb bəhsə.

Ürəyin kəpənək qanadı burda,
Qonur o budağa, qonur o gülə,
Bəzəkli, həvəsli ağaclar ilə
Rəqs edib, rəng verir hər əsən yelə.

Basdırın bahara, çiçəyə məni,
Bundan ayrı nə var cənnət adında.
Şəkillərdə donan təbəssüm kimi
Qoy dünya beləcə qalsın yadımda.

“Basdırın bahara, çiçəyə məni”- mən heç bir şairin şeirlərində belə bir orijinal misra görməmişəm. Əsl cənnət də elə bahardadı, çiçəkdədi. Hətta yol üstündə yorğun-yorğun duran bir daş da tamamilə fərqli bir planda, sırf daş kimi yox, insanın unudulmaz xatirəsi kimi obraza çevrilir. Bu daş hər yağın qarla üşüyür, amma dağları yaşadır. “Özün boyda xatirəsən, səni itirməyim bari”. İnsan ömrü də axtarsan, o daşın ömrünə bənzər. Xatirə Fərəclinin mərhum həyat yoldaşına həsr elədiyi şeirlərində də nisgilli xatirələr dilə gəlir, amma itki üçün ağlamaq yox, sadəcə bu itkidən sonra yaşanan ömrün mənası ayazlaşır. Şeir, poeziya hər cür itkinin yerini verirmi?

Mən
bir şeir havasında,
bircə şeir havasında
dolanıram hər yeri.
qoşulub dağ ətəyində
topa-topa bulud kölgəsində
axıb gedir ürəyim
yuyulur dünyanın keri
unudulur kini.
sarır içimi gözəllik, lütf, kərəm
sevgim, sevgilim şeirdir
vəfasız çıxsın ölürəm.

Xatirə Fərəcli ahəngsizliyə, boşluğa və onların yaratdığı mənasız həyat tərzinə qarşı çıxır. Qəlbindən keçənlərin heç birini gizlətmir. Deyir ki: “darıxıram dəli kimi”, “Nisgildən zəmi bəslədim, nə ilə biçim, bilmirəm. Boşluq qoparır bağrımı bu hiss nə biçim, bilmirəm”. İnsan hansı yaşda olursa-olsun, özünü dərk etməklə, yaşadığı ömrün mənasını dərk etməyə, yaşadığı ömrün mənasını araşdırmağa can atır. Məsələn, onun “Bu dünya yalan, Başqa dünya varmı, köç edəm ora” - bu misralar qətiyyənlə pessimizmdən doğmur, sadəcə, bir şairin ruhi çırpıntıları kimi diqqəti cəlb edir. Amma bütün bu nisgilləri onun başqa ruhda yazılmış şeirləri inkar edir. “Pəncərəmdən baxan bahar, gəl, ömrümə, günümə gəl”. Qadın qəlbinin romantikası da yad deyil. Xəyalsiz yaşamaq olar? Yox! Səməyə, göylərə baxıb orda öz ruhunun dirənən yerini tapmaq nə gözəl arzudu. “Kim çıxıb Ay ilə söhbətləşməyə, Ay bilir darıxan kimdir bu gecə”.

Xatirə Fərəclinin “Xocalı” şeirini oxudum və bu şeirdə bir Azərbaycan qadınının ən böyük faciələrindən birinin yaşantısını duydum. Şamaxı yaxınlığındakı Türk məzarına həsr etdiyi şeirlərində isə bir qürur havası duydum.

Sən bir qeyrət heykəlisən
özünə boyda heykəl olmaq düşüb
sənin qismətinə
görən hansı ana səni
ağrısını sevə-sevə gətirmişdi
bu dünyaya
beşiyini yelləyəndə bilirdimi
o bir igid ər böyüdür.

Xatirə Fərəcli müasir şeirimizin qadın yazarları arasında necə seçilir? Hər halda, az-çox haqqında söz açdığım şeirlər sübut edir ki, onun özünəməxsus deyim və duyum tərzini var. Öncə qeyd etdim iki qüvvə üz-üzə gəlir. Bəzən birinci qüvvə həyata, gözəlliyə, dünyaya nikbin baxış, bəzən isə ümitsizlik, boşluğa, tənhalığa qapılmaq, mən dünyanın adamı, “mən dünyada itkinəm” etirafı. Təbii ki, bunlar bir şairin səmimi yaşantılarıdır. Amma daha çox gözəlliyin, bahalı duyğuların şairi kimi görmək istərdim onu. Həm də çox istərdim ki, Xatirə Fərəcli yaşadığı, çevrəsində olduğu mühitin içərilərinə baş vursun, bu dövrün, bu dövrənin təzadlarından da söz açsın. Axı, dünya, elə Xatirə xanımın öz dünyası tək cə sevgi yaşantılarından, nostalji

hisslərdən, tənhalıqdan ibarət deyil.

Vaxtı ilə gözəl şairəmiz Ofelya Babayeva onun ilk kitabına yazdığı ön sözdə deyirdi ki, Xatirə Fərəclinin şeirlərini hələ qeyri-adi sənət əsərləri saymaq tezdir. Ancaq onun bədii tapıntılarının zərif bir qadın qəlbinin zərif hissələri olduğunu danmaq qeyri-mümkündür. O zəriflik indi də Xatirə Fərəclinin şeirlərində yaşayır. Özü də hər yeni silsilə şeirlərində o zərifliyin yeni çalarlarını görürsən. Bu qeydlərimi də Xatirə xanımın “Bayatısayağı” şeiri ilə bitirirəm.

O buludun kölgəsi
gör hardan hara düşür,
ordən uzanıb yerə
çəmən ilə öpüşür.

O buluddan aşağı,
bu çəməndən yuxarı,
ürəyim uçub gedir
üzü dağa axarı.

Bir nəfərlik ürəyəm,
bircə udumluq hava.
əyişib ruhum yenə
cismimlə qırğın, dava.

Aça-aça yorulmaz
yoza-yoza çözülməz
ümidim sarı yarpaq
əsər, əsər üzülməz.

Vaqif Yusifli,
Filologiya elmləri doktoru

Əminik ki, Xatirə Fərəcli israrında yanılmır

Ədəbi tənqidə xas hissi-fikri bir zəminlə təhlilə yönəltmək mümkündür: zənnimizcə, bunlardan bəlkə də ən vacibi məzmun və mənada birgəlik əxs edən duyğusallığı poetik-fəlsəfi israrına tuş etməkdir; əminik ki, bu məğz, ədəbi-ictimai çək-çevirləri də modern çalara sövq edər. Heç şübhəsiz, fəlsəfi-modern çalarlı şeirləri ilə diqqətimizi cəlb edən, gerçək mənada istedadlı şairə Xatirə Fərəcli yaradıcılığı da bu aspektdə təzahür edir.

Açığı, ədəbi tənqidə könül verdiyimiz vaxtdan ovqatlara hissi təsir etməyi ustalıqla bacaran bir qadın yazar axtarışındayıq. Düzdür, qarşımızda müxtəlif istedadada, fərqli ədəbi baxışda (lakin çox az sayda) qadın yazar çıxıb (çixır da) ancaq duyğusallıq və modern-fəlsəfi sirayətəmə sarıdan onlar ədəbi dərkimizin axtarış meylini dayandırmaq gücündə olmayıblar (və ola bilmirlər), bu mənada, hələ də böyük Azərbaycan ədəbi mühitində nə zamansa rast gələ biləcəyimiz gerçək istedadlı bir qadın yazar arayıb-axtarmaqdayıq. Və bununla məqsədimiz, yalnız bir qadın yazara sitayiş etmək məğzi güdmür, sadəcə, marağımızı saran hissi-mümkünlüyü isbatlamaq istəyindəyik. Əminik ki, “Axtaran, tapar” mübarizliyi bizi gerçək bir ünvana yetirib: o ünvan ki, orada poeziya adlı gülüstanın “yamaclarda” bir Xatirə Fərəcli ədəbi dərkətməsi və fəlsəfi-modern yanaşması var (ola bilsin, nə zamansa başqa bir gerçək istedadlı qadın yazarla da qarşılaşmış olarıq, elə bir yazar ki, öz ədəbi istedadı ilə bizi daha da çox heyran etmiş olar, hələlik duyğularına ürək qızdırma biləcəyimiz bir Xatirə Fərəcli ədəbi ünvanında lövbər salmışıq).

Xatirə Fərəcli yaradıcılığı təkcə bir istiqamətə sirayət etmir, onun şeirlərində həyatın bütün səmtləri aydın görünür:

Sən niyə baxırsan yollara, niyə
Kimi gözləyirsən, gözüm, bu nədi?
Ürəyim, köksümü dağıtma, toxta
Yoxsa tükənibdi dözümlü, bu nədi?

Biz həmişə demişik: poetik təbəddülət israrçı zəminləri ilə ədəbi ovqatlara duyğusal səmt verir. Məhz Xatirə Fərəclinin “Bu nədi?” şeirinin yekun idealizəsi bu yönə nöqtəyi-nəzərdir. Şeirdə israrçı baxış, bu baxışa qarşı çıxmaqda israrlı bir müraciət var. Ayrıca, bu şairdə hisslər o qədər təmizdir ki, duyğu qatları könül dünyamızda seyrangah açır.

Bir bəndini nümunə kimi verdiyimiz bu şeir əslində, sadə bir dialoq-mündəricə xarakteri kəsb etmir, burada könül-ürək dialoqi məğzləri, həyat-tale ah-vayı misraların poetik çəkisini artırır, buradakı məzmun-məna birgəliyi fəlsəfi uyarılığa sövqətmə kimi əks edir.

Bir ömrün səadət payına həsrət
Yarımı itirmiş yarıyam indi.
İnanma, kimisə xoşbəxt eləyəm,
Kiminsə bəxtinə yarıyam indi.

“Yarımı”, “yarıyam” sözləri ilə omonimlik nümunəsi göstərən “İndi” adlı bu şeirdə müəllifi fəlsəfi dərkətməsi qabarıq-zəruridir. Diqqətçəkən haldır ki, Xatirə xanım ən ülvə, ən kövrək hissləri belə, hadisə fonunda xarakterizə edir, bunu öz poetikasının işığında nəzərdən keçirir, bu prosesi ciddi ictimai-sosioloji planda araşdırır, məzmununa təkrar qayıtmaqla fikrə obyektiv şərh verir. Bu da xüsusi maraq kəsb edən haldır ki, fikir tədqiqatında tarixilik məsələləri ara-sıra aktiv şəkil alır, lakin bu xüsusat onun bütün yaradıcılığının ana xəttini əhatəyə salmır; bu da ola bilsin onun fərdi özünəməxsusluq əzmidir. Hər halda, hadisələri bəşər tarixi kontekstində götürməsi fikri real həyatla mistik-romantik çalara ulaşıdırması onun poeziyaya fərdi-fərqli yanaşma tərzidir. Şübhəsiz, bu çalışqanlıqın da nə vaxtsa uğurlu nəticələr verəcəyi qaçılmazdır.

Gördüm bir kimsədən mənə haray yox
Özüm öz dadıma çatdım, ovundum.

Xatirə xanımın mövzu təzahürü problemin köklü, əsaslı şəkildə tədqiqinə şərait yaradır. Açığı, onun, hadisələri bütöv halda göstərə bilməsi bizim də zəruri elmi ümumiləşdirmələr aparmağımıza zəmin yaradır. Bu parçada da insan - tale zəminləri situasiyalı şəkildə əks çək-çevirdədir. Söz yox, bəşər aləminin bəlkə də yarıdan çoxu bu zillətdə hökmrandır, lakin mübarizə əzmində olmaq insanın tale çevirilməsində fəallığına dəlalət edir.

Aşağıdakı parçada da eynən həmin ovqata bir sirayətəmə var:

Bu dünyadan dəli könül,
Qaçmağa bir yer axtarır.
Üz sürtməyə Kəbə daşı,
Üz tutmağa pir axtarır.

Doğrusu, hər dəfə tənqidə hədəf edəndə, Xatirə xanımın şeirlərinin orijinallığı, mövzu əhatəsi, fikir dürüslüyü barədə müfəssəl qənaətlər ortaya qoyuruq və bu, ən azı təhlil yazımızda mənanın - mətləbin doğru - düzgün realizəsinə yol açır. Onun nümunə kimi verdiyimiz şeirlərində də bu xarakter açıq-aşkardır.

Asta-asta
çökür qaranlıq...
İxtiyar-ixtiyar
nəfəs alır təbiət,
qarışır şər.
Darıxıram
olmayan qədər.

Dəvətsiz qonaqtək döydü qapımı,
Arzutək, fəraqtək döydü qapımı,
Tənətək, qınaqtək döydü qapımı
Qoru bu sevgidən məni, ilahi.

Əslində, sevgidən qorunmaq zərurəti zəmindir. İnsanın həyat parametrləri tale dürüslüyü ilə eyni səmtə duruş gətirə bilmir. Bu prosesin insan fəhminə təsiri onun həyat yoluna müdaxiləsi kimi başa düşülür.

Ayrıca, sevgi təmənnalıdırsa, mütləq onun mahiyyət qatında bir qırılma müşahidə olunur. Elə tələyə əks müdaxilə də bu boşluqdan püsürür. Nəticədə, fərd onu dövrələyən yalançı-ısrarçı (əslində, təmənnalı) bütün hissələrdən uzaq olmağa çalışır. Xatirə xanımın “Qoru bu sevgidən məni, ilahi!” deməsi təmənnacı həyat və tale düsturu kimi diqqət çəkə bilər.

Bu da diqqətçəkən haldır ki, Xatirə xanım dilin məna, səs və ritm elementlərini müəyyən nizam içində istifadə bacarığına düzgün əməl edir, ən sadə hissəyə ədəbi-ictimai fikrə uyğun çalar verir. Onun universal ictimai-bədii düşüncəsi geniş imkanlıdır. Hətta fikirlərində elə ədəbi məğzlərə rast gəlirik ki, onlar həqiqi mənada poeziyamızın vahid düşüncə sisteminin üzvi tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Yaxşı cəhətdir ki, Xatirə Fərəcli hadisələrə, insanlara, ictimai-mənəvi proseslərə, xalq-tarix həyat-tale çək-çevirlərinə həm də fəlsəfi cəhətdən nüfuz edir. Daha dəqiqi, bədii düşüncənin konkret ifadəsini

yeni və fərqli yöndən nail ola bilər. Bu yanaşma onun fikirlərində obrazlılıq, zənginlik, estetik kamillik əlamətləri əxz edir. Həmçinin, onun yaradıcılığının ictimai-fəlsəfi qatında gerçək bir həyata-tələyə müdaxilə aspektləri var ki, bu proses bəlkə də bir çox həyatı nüanslara açardır. Burada Xatirə Fərəcli ədəbi dərkətməsi müxtəlifliklərin mahiyyətinə oxşar - uyğun çalarlar qatır, hadisələrin poetika məna və məzmun sintezində fərdi - fərqli dinamika səciyyələndirir. Əminik ki, Xatirə Fərəcli ısrarında yanılmıyır. Gercəkdən onun yaradıcılıq zəminləri hazırkı qadın yazarlara (təbii ki, çoxuna) bir nümunədir.

Hikmət Məlikzadə,
*AYB və AJB-nin üzvü, şair-
jurnalist*

Bir xanımın zərif sirləri

Ömür-gün savaşımda hamımız bir qədər dəyişmişik.
Dünyadımı, dövrändimi, həyatdımı bizi belə dəyişdirən?

Bir az içərisində olduğumuz cəmiyyət dəyişib, bir az da özümüz...

Bu dəyişən aləmdə zərif olduğu qədər də möhkəm və dəyişməz qalan bir qadın nə qədər zərif sifarişlə dolu imiş...

Məhz zərif sirlər! Yalnız zərif qadın qəlbinin zinəti, sərvəti ola biləcək qədər zərif sirlər! Onların ünvanı sıralarımızdan biri, çox sadə, təvazökar, ilk baxışdan başqalarından heç nə ilə fərqlənməyən Xatirə Fərəclinin şeirləridir. Hər birimizin oxuya biləcəyimizin və hərənin özünə sirr bildiyi taleyindən bir xeyli soraq verən şeirləri.

Ancaq yönümüz heç də talelərə tuşlanmayıb. Məqsəd Xatirə xanımın yalnız zərif qadın qələmi ilə yazılmış şeirlərini bütün sadəliyi, tərəvəti ilə oxucularımızın diqqətinə çatdırmaqdır.

Sirr dedim - zərif sirr! Təkcə bizəmi? Xeyr, elə şairənin özünə də sirdir yaşadığı poetik duyğular. Onun ruhunun dərinliklərindən baş alıb gəlir. Şeir “Bu nədi?” adlandırılıb: Cəmi üç bənddir: Anlaşıqlı, təbii hissələrin təcəssümü sayılacaq üç bənd:

Sən niyə baxırsan yollara niyə,
Kimi gözləyirsən, gözüm, bu nədi?
Ürəyim, köksümü dağıtma, toxta,
Yoxsa tükənibdi dözüüm, bu nədi?

Müəllif sonrakı bəndləri də məharətlə daxili mənəvi-psixoloji durumunun poetik əksi kimi təqdim edir. Lakin nə sirr açılır, nə cavab alınır. Bu hal-əhval şairənin bütöv yaşamını müşayiət edir, şeirdən-şeirə, bənddən-bəndə, misradan-misraya köçür. Bu baxımdan Xatirə Fərəclinin şeirlərini mənəvi-psixoloji, məhəbbət, təbiət mövzulu şeirlər kimi qruplara ayırmaq olar. Onun daxili dünyasının əsrarlı, bir qədər də niskilli məhsulu olan “Ovutdun məni, ovutdun”, “Ömrümün”, “Axtarır”, “Ay bacım”, “Qaldı”, “Qatar gözləyirəm”, “İçində” və s. kimi şeirlərini mənəvi-psixoloji, fəlsəfi nümunələr adlandırsaq yanılmarıq.

Kimisinin dünya qədər sevinci
Kininin kədəri var, ay bacım!
Üzə düşüb hamı gülür, danışır,
Kimin kimdən xəbəri var, ay bacım!

Doğru deyilmi? “Ay Bacım” rədifli, yenə də həcmə çox yığcam yazılmış bu şeirdə həyat gerçəkliyindən uğurla söz açılır. Burdakı fikirlər hamımıza necə də tanışdır!

“Yazan yazıb, bəxt önündə biz naçar,
Ahımdan fələyin küməsi uçar.

Nə gizlədim, dərhal yaddaşımın dərinliklərindən

“Necəsən bir ah çəkəm,
Kür quruya, sal yana”

misraları boylandı. İnsafən, şairənin ifadə tapıntısı xalq dühasından qopmuş bayatıdakı heyrətamiz deyiminə yaxın və onun kimi sərrastdır. Şeir sonuncu bəndindəki

Dünya yoldur, hesabı yox keçənin,
Cavabı yox nə üçünün, neçənin.

Yenə zərif bir ürəyin zərif, açılmayan və sonsuz sirlərindən bir soraq!

Yenə də hər kəs ədəbi düşündürən axtarışlar və sorgular aləmində rəğbətləndirən bir dəvət!

Heç də biz insanlar həyatdan hər zaman istədiyimizi ala bilmirik. Hamımıza yaxşı bəlli olan hissələr, duyğular görün şairə tərəfindən necə dilə gətirilir;

Sığındım payıza, qışa gözlədim,
Baxmadım ömürə, yaşa gözlədim...
Gözlədim hədəyə, boşa gözlədim,
Yollara dikilmək gözümə qaldı.

Lakin bu uzun və boşuna gözləyiş fənalıqla bitmir, sonsuz bir dözüüm də var:

Gülmədi üzümə bu qarı dünya,
Mənimki yenə də dözüümə qaldı.

Xatirə xanımın məhəbbət səpkili şeirləri də uğurludur: Nə etməli, bu kövrək misralar qəmdən yoğrulsalar da rahat, yerli-yerindədirlər: Sözün məna çalarlarından bacarıqla istifadə olunub:

Bir ömrün səadət payına həsrət,
Yarımı itirmiş, yarıyam indi.
İnanma kimisə xoşbəxt eyləyəm
Kiminsə bəxtinə yarıyam indi.

Əlbəttə, Xatirə Fərəcli şeirlərinin hələ qeyri-adi sənət əsərləri saymaq tezdir. Ancaq onun bədii tapıntılarının zərif bir qadın qəlbinin zərif sirləri olduğunu danmaq qeyri-mümkündür.

Cavankən dünyasını dəyişmiş, şeirləri əbədi cavan qalmış Əli Kərim deyir:

“Heç kim məni başa düşməz
Bəlkə aydınlığımdandır”.

Həqiqətən, aydın və sadə şeir bəzən çətin başa düşülür. Xoşbəxlikdən Xatirə Fərəclinin şeirləri aydınlığı, sadəliyi ilə yanaşı həm də müəllifin zərif xanımlığı, qadınlığını nümayiş etdirməsi ilə uğurludur.

Soruşma halımı gedən-yaxından
Günlərim bombozduz duman içində.
Ürəyin deyəni dilin demədi
Mən səni itirdim yalan içində.

Dağ qoyub getdiyin indi tərədir,
Sellər, sular yuyur, yellər tərədir.
Qəlbim oyuq-oyuq, qəlpə-qəlpədir
Boşuna gözlədim güman içində.

Dönmüşəm bir gizli niskilə, aha
Mənə yazı yazan batıb günaha
Köçümü dünyadan çəkmişəm daha
Kim qalar bu boyda talan içində.

Ofelya Babayeva,
AYB-in üzvü, şairə

Xatirə Fərəcli poeziyasından seçmələr

Bu qatar da ötüb getdi,
Ünüm yetmədi, yetmədi.
Gedib, gedib gözdən itdi,
Güman itmədi, itmədi.

Alışdıq ölümə də,
Adılşdı hər gediş.
Yansın belə alışmaq,
Od tutsun belə gərdiş.

Sığındım payıza, qışa gözlədim,
Baxmadım ömürə, yaşa gözlədim
Gözlədim hədəərə, boşa gözlədim
Yollara dikilmək gözümə qaldı.

Dəvətsiz qonaq tək döydü qarımı,
Arzu tək, fəraq tək döydü qarımı,
Tənə tək, qınaq tək döydü qarımı
Qoru bu sevgidən məni, ilahi.

Dünya yoldur, hesabı yox keçənin,
Cavabı yox nə üçünün, neçənin
Unutma ki, hər qaranlıq gecənin
Bir işıqlı səhəri var, ay bacım.

Fələyin ürəyi daşdı,
Başıma min oyun açdı.
Qəlbim ümidə möhtacdı,
Bir tapandı, bir axtarır.

Alar xatirələr öz ağuşuna,
Bir kövrək bayatı olaram yenə,
Dönərəm bir dəli yaz yağışına,
Axıb dəryalara dönərəm yenə.

Nələrin üstündən indi xətt çəkib,
Gör necə xatirə ovutmalıyam.
Unudub ömrümdə olub keçəni,
Səni də biryolluq unutmalıyam.

Gedim bir ağ yuxuya
Gedim ağ mələk kimi.
Qayıdıb bu dünyaya
Gəlim ağ çiçək kimi.

Taleyimdən daşlar kimi ötüşdü,
Yanağımdan yaşlar kimi ötüşdü,
İllər hanı? Quşlar kimi ötüşdü
Yaşamadım, yarısıdır ömrümün.

Bir ömrün səadət payına həsrət
Yarımı itirmiş yarıyam indi.
İnanma kimisə xoşbəxt eləyəm,
Kiminsə bəxtinə yarıyam indi.

Qara qarışıqlar kimi
Yol gedirik, yön fələyin.
Yolumuz bir mənzilədir,
Kimi asta, kimi yeyin

Ürəklər sındırıb, diləklər qırıb,
Bir çiyin tapmadım başımı qoyam.
Çəkimdən ağır am, boyumdan böyük,
Mən belə bədbəxtəm, neyləyim, buyam.

Öz başımın kölgəsi,
Öz ayağım altında.
At, kölgəmə atılan
Söz ayağım altında.

Uzaq illər yolçusu,
Gah eşqli, gah bitginəm,
Mən dünyanın adamı,
Mən dünyada itginəm.

Bu bəxtin, belə suçun
Nə andı, nə əmini?!
Mən şansımın qatili,
İmkanımın qənimini.

Bir baxışın ağuşunda
sonsuzluğa getmək,
Bir yuxunun ətəyindən yapışıb
gecəni səhər etmək,
Bir bəlkəyə dayağ verib,
dirək olmaq ümidə,
Bir günü gözə alıb
yaşamaq,
yaşamaq...

İçimizdən alışırıq
Kül olub sənənə qədər.
Heçdən gələn darıxacaq
Heçliyə dönənə qədər.

Eşqlər, vədlər quru söz,
Münasibətlər naxoş,
Bütün sevgilər kimi,
Həyat sevgisi də boş.

Uğrunda canını fəda edəni,
Şəhidi başına tac edər vətən,
Övladlar öləndə məğrur dayanar,
Sevgisi ölsə, əldən gedər vətən.

İtsəm də itkilər dağıntısında,
Gəzsəm də kəndbəkənd, ölkəbəölkə,
Dünya bir rəngdədir ağırlarımla
Mən elə dünyayla yaşıdam bəlkə.

Pəncərəmdən baxan bahar,
İsit, isindir ruhumu.
Pəncərənin bu üzü dar, -
Dünya bumu, həyat bumu?!

İtirdiyini hələ sən
Çətin anlaya biləsən.
Çıx get, getməyə tələsən,
Arxanca baxan deyiləm.

Qəlbim qan gölüdür, ləngəri əldə,
Titrədən, toxunsa öteri yel də.
Etibar itərsə, qayıtmaz bir də,
Güllə yeri kimi güllənib gedər.
Ovuq,
ovçu həyata,
xətayiq, başdan xəta,
divan tut olmazlara
nə yaşa bax, nə vaxta.

Gəlmişdim, qismətdə bir biyar ömür,
Bu biçilmiş ömrə di sığış, gömül,
Hər soyuq baxışdan çat verən könül,
Hər çatda nə boyda sirlər apardı.

Səni istəyirəm, istədiyim kəs,
Bütöv ömrə dəyər səninlə hər an.
Dünyama rəng qatıb varlığı ilə,
Bu dünyanı mənə sevdiren insan.

Biz bir qala qurduq bir eşqə o gün,
Xatirəsi gözəl, xəyalı gözəl.
Çiyələk qoxulu,

çiçək qoxulu..,

O görüş bambaşqa, o görüş özəl.

Canım dar qəfəsdə girinc,
giriftar,
Gümanlar, şübhələr çapır azad, hürr.
Bu kömköhnə dünya, təzə dünyada
Çox gizlinlər aşkar, hər aşkarda sirr.

İçdəki tütüdə qurum bağlar can
Ha gizlət, gözləri satar adamı.
Toxunsan donarsan yandığım yerdən
Mən soyuq adamam, mən qar adamı.

Şəhidim,
Ömür nə ki, gec-tez bitir, şəhidim,
Ölümlə sən ölməzliyi qazandı,
Öpüb and içdiyini bayrağa dönüb
Səma boyu üfük kimi uzandı.

Uğrunda canını fəda edəni,
Şəhidi başına tac edər vətən,
Övladı öləndə məğrur dayanar,
Sevgisi ölsə əldən gedər vətən.

Məzarın, məkanın sevən könüllər,
Gəzdiyini daş-kəsək Azərbaycandır,
O sipər etdiyini sinən səcdəgah
Sinəndə o ürək Azərbaycandır!

...Uzaq arzuların kilidlərini
Elə uzaqlarda itirmişəm mən,
Əlim çatmayanlar qalıb əllərdə
Öz içimi yeyib bitirmişəm mən.

Bu bahar anamsızam,
Yer, goy canlandı bu bahar,
Mən cansızam.
Bu bahar bənzəmədi əvvəlkilərə,
Girmədi ürəyimə bu bahar,
Qarışıb sularına
Göz yaşım axdı...
Qarışmadım bu bahara,
Uzaqdan baxdım.

Xatirə Fərəclinin düşüncələri və fikirləri

Azadlıq insanın içində olur; varsa var, yoxsa yoxdur.

Bəzən deyilən söz başqa olsa da, insan eşitmək istədiyini eşidir.

Bəzən duyduqları daha çox şey deyir insana.

Bəzən mənə bildiyim bir şey haqqında yalanı elə utanmadan deyirlər,
mən utanıram deyim ki, mən bilirəm sən yalan danışırısan.

Bəzən insan dəfələrlə yanından o yan-bu yana keçsə də, görmür
həqiqəti. Birdən ayılır ki, həqiqət elə gözünün qabağında imiş.

Dayazlığını dərk edə bilməyəcək qədər dayaz adamlar var.

Çox az adam tapılar ki, həyatını bu həyat mənim arzuladığım həyatdır
deyə bağrına bassın.

Dəyərlər dəyişir, dünən sənə doğru, qürur verici hesab etdiyən hər
hansı bir nüans bu gün lazımsız və lüzumsuz atdığı addım hesab edilə
bilər.

Dünyada pul ilə qazanıla bilməyən bir şey var, o da yaxşı ürəkdir.

Əgər kimdəsə qüsurlu aramağa başladınsa, daha yaxşılarını görə
bilməzsən. Nə gördünsə ona qüsurlu gözü ilə baxacaqsan.

Ən ağır cinayət inam, etibar hissini öldürməkdir.

Ən gözəl istirahət insanın özü ilə qalmasıdır.

Ən qorxulu adam utanmaq hissi olmayan adamdır.

Əsil qocalıq görünüşün yox, ruhun, ürəyin qocalığıdır.

Hər yalanın arxasında bir qorxu var, əsasən itirmək qorxusu.

Hərbi qənimətlər parkı qürurumuz, fəxarətimiz, şanlı tariximizdir.

Hərənin öz həyatında görmək istədiyi rəngi var, o rəng itəndə həyat mənasını itirir.

Həvəs olan yerdə mütləq vaxt tapılır, həvəs yoxsa vaxt da yoxdur.

Həvəslə, qürurla döyüşən İGİDLƏRİMİZİ görəndə düşünürəm ki, bu xalq 30 il necə dözüb?!

Həyat rənglərlə gözəldir.

İnsan sonradan anladığını əvvəldən anlaya bilsəydi həyatında hər şey çox gözəl olardı.

İnsanın aşa bilməyəcəyi heç nə yoxdur, əgər ürək varsa.

İnsanın hər itirdiyinin arxasında mütləq qazandığı nələrə var

İnsanlar yaşlandıqca gənclərlə ünsiyyətə daha çox can atırlar, çox güman ki, bu qocalan ruhlarını cavanlaşdırmaq istəyindən irəli gəlir.

İstər sevgi olsun, istərsə də dostluq, araya şübhə girdisə bitdi.

Kimin nə səviyyədə insan olduğunu, yaxud sənin haqqında nə düşündüyünü bilmək istəyirsənsə, hirsəndir onu.

Qadınlar xəyanəti bağışlamırlar, sadəcə çarəsiz qalanda bağışlamış kimi göstərib davam edirlər.

Ləyaqət böyük nemətdir. İnsan hansı vəziyyətə düşərsə düşsün, ləyaqət hissini itirməməlidir. Əgər əksidirsə, deməli o hiss onda heç olmayıb, sadəcə özünü elə göstərə bilib.

Mən baharın ilkin gəlişini ümitsizlikdə tapılan ümid cücərtisi, həmin anda yaşanan hisslərə bənzədirəm.

Mübariz İbrahimov qələbənin ilk qaranquşu olub.

Müdrək olmaq yaşamağa mane olur.

Mükəmməl adam düşdüyü çətin vəziyyətə görə səhvi özündə arayıdır.

Münasibət də əşya kimidir, çat verdisə sınmağı labüd.

Olub keçənlər itirdiklərimiz və qazandıqlarımızdır.

Peyğəmbərimiz də hamı kimi həyatını yaşayıb, amma elə yaşayıb ki, hamıya nümunə olsun.

Pislər yaxşılar üçün əyani təcrübədir.

Sənə dönük çıxan adama ən layiqli cəza onu ürəyindən silib atmaq, unutmaqdır.

Söz yığını şeir yazmaq dünyaya şikəst övlad gətirmək kimidir.

Susqunluq ilə verilən cavab ən güclü cavab olur çox zaman.

Vətən övladlarının vətən uğrunda vuruşub ölməsi faciə deyil. Faciə vətən övladında vətənpərvərlik ruhunun ölməsidir.

Viran qoyduğun kəndə baş çəkmək kimidir küsdürdüyün adamın əhvalını sormağ.

Yaradıcılıq insanın iç dünyasının ifadəsidir

Yaşantılar insanı dərinləşdirir.

Görkəmli şəxslər Xatirə Fərəcli haqqında

Xatirə xanımın şeirlərində insan qəlbi ilə təbiət arasında bir harmoniya, təbiətin ahəngi ilə insanın ruhi çırpıntıları arasında paralellik müşahidə etdim.

Xatirə Fərəclinin “Xocalı” şeirini də oxudum və bu şeirdə bir Azərbaycan qadınının harayı, millətimizin ən böyük faciələrindən birinin yaşantısını duydum.

Vaqif Yusifli,

Filologiya elmləri doktoru

Xatirə Fərəclinin şeirləri aydınlığı, sadəliyi ilə yanaşı həm də, müəllifin zərif xanımlığı, qadınlığı nümayiş etdirməsi ilə uyğundur.

Ömür-gün savaşında hamımız bir qədər dəyişmişik. Dünyadırımı, dövrəndirimi, həyatdırımı bizi belə dəyişdirən? Bir az içərisində olduğumuz cəmiyyət dəyişib, bir az da özümüz...Bu dəyişən aləmdə zərif olduğu qədər də möhkəm və dəyişməz qalan bir qadının təbiəti, nə qədər zərif sirlərlə dolu imiş...

Ofelya Babayeva,

şairə

Onu duymaq çətin deyil ki, bu istedadlı və təvazökar şairə mərhum həyat yoldaşına həsr etdiyi şeirləri göz yaşları “burulğan”ında, o burulğandan çox çətinliklə, bəlkə də heç ürəkdən istəmədən çıxaraq yazıb. O “burulğan”ın cazibəsinə düşməmək, onun təsirindən qurtarmaq olmur – kövrəlmədən, yanmadan, acımadan!...

Rəhman Orxan,

Respublikanın Əməkdar jurnalisti.

Xatirə xanım, Sizin də poeziya qalaktikasında bərq vuran ulduzlarınız yer üzünə poetik parlaqlıq verir və verəcək də. Xatirə xanım poetik cizgiləri ilə əvəzolunmaz, təkraraolunmaz poeziya dünyası yaradır.

Nizami Məmmədov

Filologiya elmləri doktoru

Qəlbinin qəmi gözündən oxunan Xatirə Fərəcli payıza sığına-sığına qışı gözləyir. Onun poetik yaşantıları “Bu nədi?” şeirində daha güclü şəkildə ifadə olunub.

Onun şeirlərində təkcə qadın düşüncələri yer almır, digər qadın yazarlarından fərqli olaraq, qadınları düşdüyü vəziyyətə görə qınamır, əksinə bunun səbəbini cəmiyyətdə, patriarxal adət-ənənələrin əsiri olan insanlarda axtarır.

Bilal Alarlı,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Xatirə xanımın şeirlərində bir Vətən duyğusu da var. O da çoxları kimi Vətəni bir obraza çevirib. Bunu (gerçək mənada) həm də torpaq-yurd dəhşətlərinə nikbin baxış uzadan bir zəfər nəğməsi də hesab etmək olar.

Hikmət Məlikzadə,
şair-jurnalist.

Xatirə Fərəclinin poeziyası tərədən-dırnağa həyat poeziyasıdır. Bu poeziyada hər şey reallıqdan yaranıb, gerçək zəmində meydana gəlib. Ona görə də inandırıcıdır, yaddaqalandır.

Xatirənin şeirlərində bir saflıq, səmimiyyət duydu. Bir qadın qürurü, xanımlıq ədası, əyilməzlik, şahənəlik cəlb etdi məni. Öz iç dünyasının himnidir onun şeirləri, saf duyğularının nəğməsidir.

Əli Aslanoğlu,
Yazıçı-publisist.

... Poeziyanın ruhu səmimiyyətlə bəslənəndə o, içində ilahi duyğuları barındırır. Xatirə Fərəclinin poeziyasında onun ruhuna ögey olan fikirlərə yer olmur. Ondandır onun şeirlərinin içində ehtiva etdiyi gerçəklik ilahi eşqin kölgəsidir... Təmiz duyğulu, təmiz adam...

Xəqani Abbasəli Öztürk,
şair-tənqidçi

Onun şeirlərini oxuyanda adamın ruhu dincəlidir. Sanki, sehri bir dünyaya düşürsən. Bu dünyanın günəşi, ayı, ulduzları da qeyri adidir...

Elman Eldar oğlu,
jurnalist, naşir, şair-publisist

Xatirə Fərəclinin əsərləri

Kitabı

2007

1.Sənin səadət mənəm: şeirlər /Xatirə Fərəcli//red.S.Sarvan; rəssam Millət Babayev; ön söz müəl. Ofelya Babayeva.- Bakı, Adiloğlu,2007.-72 s.

Kitabın içindəkilər: Bir xanımın zərif sirləri; **Şirindi bu həyat;** Bu nədi?; İndi; “Bu darıxmaq...”; Qatar gözləyirəm; “Bəyaz arzularla gəlib...”; Ovundum; Qaldı; Ömrümün; Axtarır; “Havada nə soyuq var...”; “Pəncərədən aslıb qalan...”; “Asta-asta...”; “Axar hara aparırsa”; Yenə; “Bu bahar anamsızam...”; “ Bu dünyanın üzümə...”; “Bura təbiətin əl boyda...”; “Qəbir üstə bitən ağac...”; Ovutdun məni, ovutdun; Ay bacım; Təbiətin qoynunda; **Niyə gəlmədin:** Sənin səadət mənəm; Niyə gəlmədin; İçində; “ Gördüm, qarda gördüm...”; Qoru bu sevgidən məni, ilahi; Neynirəm səni; Səni gözlədim; “Könlüm...”; “Kiridəcəm...”; “Baharda sevmişdim səni...”; Ah.

Məcmuələrdə çap olunan əsərləri

2001

2. Ömrümün; Təbiətin qoynunda: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Bu yurdun aşılmaz dağları qala: tərt ed.və red. Rafiq Oday. - Bakı, “Yurd” , 2001.- S.161-162.

2002

3. Ay Allah bəndəsi; Kiridəcəm ürəyini; Niyə gəlmədin; Bu nədi?; Qoru bu sevgidən məni, ilahi: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Sevgi məktubları: ədəbi almanax.- tərt ed. və red. Rafiq Oday. - Bakı, ”Nurlan” 2002.- S.167-170.

4. Bu nədi?; Niyə gəlmədin; Təbiətin qoynunda; Qumbaşı qar ələni; Axtarır; Ay bacım: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Bənövşə pıçılıtı: ədəbi almanax.-redaktorlar Rəfiqə Şəms və Vəsilə Hüseynova.- Sumqayıt, 2002.- S.17-20.

2003

5. İndi; Ovutdun məni, ovutdun; Axtarır; Qaldı; Ay bacım: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Bizdən sizə qalan sözdü: ədəbi almanax.- red. Sabir Sarvan; tərt. edənlər Füzuli Sabiroğlu və Gülnarə Cəmaləddin.- Bakı, “Nurlan”,2003.- S.47-49.

2006

6. Qatar gözləyirəm; Yenə; Bu bahar anamsızam; Bu darıxmaq, aman tanrım; Ovundum: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Bizdən sizə qalan sözdü: ikinci almanax.- tərt.ed. Sabir Sarvan; çapa məs. Gülnarə Cəmaləddin. -Bakı,“Adiloğlu”, 2006.- S.165-167.

2007

7. Bu nədi?; Təbiətin qoynunda; Ömrümün; Sənin səadətin mənəm; Qatar gözləyirəm; Ovundum: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Dağların xəzinəsi: ədəbi almanax.- tərt.ed.İlham Cankişioğlu; - Bakı, ”Açıq dünya” 2007.-S.201-204.

8. İndi; Bu darıxmaq; Qoru bu sevgidən məni, ilahi; İçində: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan. - 2007.- № 3.- S.173-174.

2008

9. Bu nədi?; Qatar gözləyirəm; İndi: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Poeziya günü: Çağdaş Azərbaycan şairlərinin şeirləri – 1.baş red. Fikrət Qoca; red. və tərt.ed. Maarif Soltan. – Bakı,“UniPrint”,2008.- S.126-127.

30

10. Bu nədi?; Təbiətin qoynunda; Niyə gəlmədin?; Ovutdun məni, ovutdun; Ömrümün; Səni gözlədim; İndi; Qatar gözləyirəm; Səni: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Bizdən sizə qalan sözdür: dördüncü almanax.- tərt.ed.Xatirə Fərəcli; çapa məs.Gülnarə Cəmaləddin.-Sumqayıt-2008.- Zərdabi, 2008.- S.3-17.

2009

11. İçində; Kiridəcəm ürəyimi: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Poeziya günü: Çağdaş Azərbaycan şairlərinin şeirləri - 2. Baş red. Fikrət Qoca; red. və tərt.ed.Maarif Soltan.- Bakı, “Vektor”,2009. - S.130-131.

2010

12. Ağ çiçək; Yer in bağrımın başı; Ömrümün: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Poeziya günü: Çağdaş Azərbaycan şairlərinin şeirləri - 3. baş red. Fikrət Qoca. red. və tərt.ed.Maarif Soltan.–Bakı: “UniPrint”,2010.- S.145-148.

2014

13. Ağ çiçək; Bu nədi?; Qatar gözləyirəm; Sənin səadətin mənəm; Ay olanlar, keçənlər; Bahar gəlir: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Dem vakti 2. tərt.ed. Ahmet Kurt. red. Özcan Kartal və Derya Kurt. Ankara – 2014.-S.195-200.

2019

14. Darıxmağın daşın atdım; Sən mənə bədəl, cəza; Qaytar bu ümidi; Təbəssüm kimi; Yol üstündə; Gözüm sıgal çəkir sən gələn yola; Ürəklərlə oyanıb ürək şəkli çəkən qız; İstəklər ümmanında; Yaşadıq, nə yaşadıq; Sevə biləcəyin bir kimsə ola; Səsin soyuq gəldi; Məni ağrıdan ağrılar; Ömrüm; Elə bulandırdın qəlbimi; Üşüdüm; Bu gecə; İnsanlar dəyişir: şeirlər /Xatirə Fərəcli// Qadın ana sənət dünyası; Antologiya 2. tərt.ed. və ön söz müəl.Gülxani Pənah; çapa məs. Salatın Əhmədli.- Bakı,2019.- S.215-223.

31

Dövri mətbuatda çap olunan şeirləri**1998****15. Bu nədi?; Niyə gəlmədin; Təbiətin qoynunda** /Xatirə Fərəcli //Xalq qəzeti.-1998.-17-23 aprel.-S.8.**16. Bu nədi?; Təbiətin qoynunda** /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-1998.-7 fevral.-S.4.**2001****17. Ay allah bəndəsi; Ay bacım** /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2001.- № 11.- S.50-51.**2002****18. İndi** /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2002.- 20 iyul.-S.4.**19. Təbiətin qoynunda; Qatar gözləyirəm; Ay Allah bəndəsi; Ömrümün** /Xatirə Fərəcli// Yeni Azərbaycan.-2002.-7 iyun.-S.11.**2003****20. Ay bacım; Axtarır; Qaldı; Gəzmə, ay Allah bəndəsi** /Xatirə Fərəcli// Düşüncə.-2003.-8-14 mart.-S.13.**21. Bu nədi?; Qoru bu sevgidən məni, ilahi** /Xatirə Fərəcli// Əks-Səda.- 2003.-15 fevral.-S.4.**2004****22. İndi; Axtarır; Qaldı; Ay bacım** /Xatirə Fərəcli// Azad Azərbaycan.-2004.-15 fevral.-S.7.**23. Qoru bu sevgidən məni, ilahi; Niyə gəlmədin; Bu nədi** /Xatirə Fərəcli// mənbə yoxdur.-2004.-16 mart.-S.7.**2005****24. Anasızam; Ay Allah bəndəsi** /Xatirə Fərəcli// Ədəbiyyat qəzeti.-2005.-28 yanvar.-S.5**2006****25. Ay Allah bəndəsi; Ovundum** /Xatirə Fərəcli// Ədəbiyyat qəzeti.-2006.-3 mart.-S.4.**26. Ay Allah bəndəsi; Ovundum** /Xatirə Fərəcli // Ədəbiyyat qəzeti.-2006.-3 mart.- S.4.**27. Ovundum** /Xatirə Fərəcli // Zirvə.-2006.-15 aprel.- S.7**2007****28. İndi; Qoru bu sevgidən məni, ilahi; İçində** /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2007.- № 3.-S.73-174**29. İndi; Ovutdun, məni ovutdun; Axtarır; Qaldı; Ay bacım** //Xatirə Fərəcli// Azad Azərbaycan.- 2007.-7 mart.-S.7.**30. Mən dərdin, kədərini yarıyam indi** /Xatirə Fərəcli //Yaddaş.-2007.- 15fevral.-S.15.**31. Sənin səadətini mənəm; Ovutdun məni, ovutdun** /Xatirə Fərəcli// Yazıçı qadınlar.-2007.- №1.- S.42.**2008****32. Axtarır; Ay bacım** /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2008.- №3.- S.166-167.**33. Qatar gözləyirəm; Sənin səadətini mənəm** /Xatirə Fərəcli// Zirvə.-2008.- 22 yanvar.-S.5.**34. Mənsə qatar gözləyirəm; Eləcə də içimdə batdım ovundum; Yollara dikilmək gözümə qaldı; Yaşamadım yarısıdır ömrümün; Pəncərədən asılıb qalan** /Xatirə Fərəcli// Haqqın sədası.-2008.- 3 noyabr.- S.7.**35. Sənin səadətini mənəm; Qatar gözləyirəm; Ovutdun məni, ovutdun** /Xatirə Fərəcli// Ulduz.- 2008.- № 2.- S.58.**36. Yardımlı; Sayəndə; Qaytar bu ümidi; Sevrə biləcəyin bir kimsə ola; Bahar gəlir; Ağ çiçək; Ürəklərlə oynayıb; Mən bir şeir havasında; Qar yağıb dünyaya; Sevgililər yağışı; Gedir; Etibar itərsə; Yerini bağrımın başıdır; Gəldin; Məni ara; Darıxmağın daşın atdım; Şamaxı yaxınlığında “Tənha Türk məzarı”na; Bu nədi?; Qatar gözləyirəm; Bu bahar anasızam; Ad günündə** /Xatirə Fərəcli// Yardımlımın səsi.-2020.- sentyabr.-**2009****37. Etibar itərsə; Ağ çiçək; Bu dərd ki var; Bahar gəlir; Yerini bağrımın başıdır** /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.- 2009.- № 3.- S.120-123.

38. Qatar gözləyirəm /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2009.- 10 yanvar. - S.3.

2010

39. Ay olanlar, keçənlər; Bu bağ; Bu da övlad toyu /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2010.- № 3.- S.97-100.

40. Bu dünyanın; Təbiətin qoynunda /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2010.-5 iyun.- S.3.

41. Qatar gözləyirəm /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.- 2009.-10 yanvar.- S.3.

2011

42. Ağ çiçək /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2011.-5 mart.- S.6.

43. Baharda; Ağ çiçək /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2011.-5 mart.- S.6

44. Tanrını tanrı edən; Gözlərim yol çəkir; Gülnarə Cəmaləddinin “gözlərin niyə kədərli” sualına; Gəldin; Məni ara /Xatirə Fərəcli// Ulduz.-2011.- № 4.- S.24-25.

45. Yer in bağrımın başıdır; Bu dərddə ki var; Əsim-əsim əsən qəlbim; Ürəyim bal səbəti; Ağ qonaq; Etibar itərsə; Ağ çiçək /Xatirə Fərəcli// Yardımlının səsi.-2011.-6 iyun.- S.16.

2013

46. Ağ çiçək; Məni ara; Fikir yelkənsiz gəmi /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2013.- 20 mart.- S.7.

47. Üşüdüm; Bu gün dünya; Hisslərim; Mən bir şeir havasında; Sözü yoxsa; Bu necə böyütməkdir, Ata; Vaxtsız gələn göz yaşı; Hər dərddə; Sən; Ürəyimcə deyildin; Mən yad oldum /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2013.- № 6.- S.150-156.

2014

48. Qısılb səsi içinə ; Sumqayıt /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.- 2014.- № 6.- S.100-103.

49. Gedir /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.- 2014.-27 dekabr.- S.7.

50. Gedir payız ilə dərddəşə-dərddəşə /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2014.- 27 dekabr. - S.7.

51. Qısılb səsi; Vaxtsız yağmış qar; Qar yağıb; Keçdi çiçək dövrü; Sumqayıt; Şamaxı yaxınlığındakı türk məzarına; Tənhalıq xofu; Sumqayıt; Ağ çiçək; Bahar gəlir; Ay olanlar, keçənlər; Gedir payız; Qatar gözləyirəm; Məni ara; Fikir yelkənsiz gəmi; Bu darıxmaq /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2014.- №3.- S.66-67.

2016

52. Bahar gəlir; Ağ çiçək; Ürəklərlə oynayıb, ürək şəkli çəkən qız /Xatirə Fərəcli// Azad qələm.-2016.- iyul № 6.- S.2.

53. Duyğu yarpaqları: Təbəssüm kimi; Deyiləm; Qaytar bu ümidi; Gəlməyəcək qatarı gözləyən adam /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2017.- 12 avqust.- S.4.

2017

54. Deyiləm; Nə edim; Qaytar bu umidi; Təbəssüm kimi; Yol üstündə; Gözüm sığal çəkir sən gələn yola /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.- 2017.- № 2.- S.137-139.

55. Təbəssüm kimi; Qaytar bu ümidi; Gəlməyəcək qatarı gözləyən adam /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2017.-17 avqust.- S.4.

56. Yaşamaq dediyin; Gözüm sığal çəkir sən gələn yola; Darıxmağın daşın atdım; İstəklər ümmanında /Xatirə Fərəcli// Kaspi.-2017.-25-27 noyabr.-S.23.

2018

57. Dəli bir istək var canımda indi; Yaşadıq, nə yaşadığsa; Gözünün yaşı; Sevə biləcəyin bir kimsə ola; Ağrıları anma, gəl; İstəklər ümmanında; Udacaq; Vaxtsız qalmış qar altda; Bu gecə namərdmiş, gör necə namərd /Xatirə Fərəcli// Ədəbiyyat qəzeti.-2018.-30 iyun.-S.11.

58. Pəncərəmdən baxan bahar; Sayrışan ulduzlar düşüncə seli; Könlüm; Çölə atılmış çağa; Xocalı; Bayatısayağı; Darıxıram; Bir qucaq açmışdım /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.-2018.- № 12.-S.152-155.

2020

59. Beləcə buraxıb; Darıxmağın daşın atdım; Əsir düşən qızçıqaz; Bir çiyin tapmadım; Bir nağıl uydurmuşam /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.- 2020.- № 3-4.- S.158-161.

2021

- 60. Bu nədi?** /Xatirə Fərəcli// Əks-səda.- mənbə yoxdu.
- 61. Həyat sevgisi də boş; Ağrı; Səni düşünürəm; Dönüb hardan baxam, hara dönərəm; Bir çiyn tapmadım; Xatirə; İndi mən necə anım; Dünya bir rəngdədir ağrılarım; Mən adda günahın ola; Təmiz adam; Şəkil ata; Daha qürür zamanı; Suya düşən xəyallarım** /Xatirə Fərəcli// Azərbaycan.- 2021.- № 5.- S.156-162.

Ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələri

2006

- 62. “Zərif qadın” ədəbi məclisinin iki gənc üzvü - Günel və İradə Axundzadənin “İkimiz bir kitabda” adlı şeirlər kitabının təqdimatı** /Xatirə Fərəcli// Azad Azərbaycan.-2006.- 2 iyul.- S.7.

2008

- 63. Payızın vurğunu:** Respublikanın Əməkdar müəllimi Ofelya Babayeva haqqında /Xatirə Fərəcli// Sumqayıt.-2008.-6 dekabr.- S.4.
- 64. Payızın vurğunu:** Respublikanın Əməkdar müəllimi Ofelya Babayevanın 60 illik yubileyi ilə əlaqədar /Xatirə Fərəcli// Sirlər Azərbaycan.-2008.-5 noyabr.- S.6

2009

- 65. Payızın vurğunu:** Respublikanın Əməkdar müəllimi Ofelya Babayeva haqqında /Xatirə Fərəcli// Ulduz.- 2009.- №12.- S.9-10.

2016

- 66. Ömür xəzri, gilavardır:** Şöhrət ordenli, ”Araz” Ali ədəbi mükafatı laureatı Ofelya Babayevanın doğum günü münasibətilə /Xatirə Fərəcli// Azad Azərbaycan.- 2016.-16 sentyabr.- S.7
- 67. Öz payızına vurğun:** Respublikanın əməkdar müəllimi Ofelya Babayevanın 60 illik yubileyi ilə əlaqədar təbrik /Xatirə Fərəcli// Qobustan.- 2016.-№3.- S.63-64.

Redaktoru olduğu və ön söz yazdığı kitablar

- 68. Qədirova, N.** Dərdiyim bənövşə.: şeirlər /Nisə Qədirova; ön söz müəll. Sabir Sarvan; red. Xatirə Fərəcli.-Bakı: Adiloğlu, 2007.- 47 s.
Kitabda AYB Sumqayıt bölməsinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Zərif qadın” ədəbi məclisinin üzvü Nisə Qədirovanın şeirləri toplanmışdır.
- 69. Orxan, R.** Sumqayıt-dənizə doğru addımlayan şəhər: məqalələr /Rəhman Orxan; red. Hümət Quliyev; əd. red. Xatirə Fərəcli; lay. rəh. Sahib Fərzəliyev.- Sumqayıt: Azəri,2020.- 160 s.
Kitabda 2015-ci ilin sentyabrından başlayaraq Sumqayıt şəhərində son 5 ildə böyük vəsaitlə aparılan geniş miqyaslı abadlıq-quruculuq işlərindən söhbət açılır.

Xatirə Fərəcli haqqında**Kitablarda**

70. Məlikzadə, H. Xatirə Fərəcli yaradıcılığının poetik təzahürü: təhlil-tədqiqat / Hikmət Məlikzadə; elmi red. R. Əliyev red. R.Yusifoglu.- Bakı: Ecoprint,2019.-116 s.

Kitabda X. Fərəclinin yaradıcılığı filoloji - elmi təhlilə cəlb edilib, poetik xətlər və məna yükü fərqli şəkildə analiz edilib.

Kitabın içindəkilər: Giriş: Araşdırmasız cəhd fayda verməz (Hikmət Məlikzadə); Ruhsal sevgi və yaddaş tərpənməsi; Kitab işi və poetik təzahür; X. Fərəcli şeirlərində xarakterlər ədəbi şərt kimi; X. Fərəcli şeirində Vətən duyğusu; X. Fərəcli şeirində poetik lövhə; Həyat - təklif və sıxıntı kimi; "...Sən hardan bilirsən darıxmaq nədir?"; "Xatirə" sözünün Əbcəd hesabı ilə açılışı; "Xatirə" sözünün Sanskrit hesabı ilə açılışı; "Xatirə" sözünün təzahür genezisi; X. Fərəcli şeirində bədii təsvir və ifadə vasitələri; Poetik ruhsallıq da bir ədəbi prosedurdur; X. Fərəcli şeirində ictimai ideologiya; X. Fərəcli şeirində çağdaş poeziyanın klassik aya xas təzahürləri; X. Fərəcli şeirində faciə ədəbi şərt kimi; X. Fərəcli şeirinin süjet-obraz mükəlliməsi; X. Fərəcli yaradıcılığında sənətkarlıq məziyyətləri; X. Fərəcli şeirinin vəzn sistemi; X. Fərəcli şeirinin qafiyə quruluşu (qafiyə sistemi); Poetik təsir və faktoloji gerçək; X. Fərəcli şeirində nostalji xarakter (və tipik səciyyə); "Xatirə" sözündə not-musiqi təsiri; X. Fərəcli ədəbi portreti;

71. Məlumat-sorğu kitabçası: Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Sumqayıt şəhər şöbəsi /tərt.ed.lər Füzuli Sabiroğlu, Gülnarə Cəmaləddin; bur. məs. Sabir Sarvan.- Sumqayıt: Sumqayıtın Ekoloji Reabilitasiyası Mərkəzi,2002.-54 s.

Kitabçada Xatirə Fərəclinin qısa tərcümeyi halı yer alıb.

72. Sizin əməyinizlə ucalan Sumqayıt: retro foto-albom/ ideya və mətn müəl. Eyruz Məmmədov; red. Rəhman Orxan, Arif Ərşad.- Sumqayıt: Azəri Poliqrafiya,2019.-32

Retro foto-albom Sumqayıtın 70 illik yubileyi ilə əlaqədar yaradılıb. Burada şairə Xatirə Fərəclinin fotosəkli yer alıb. S.176

73. Yusifli, V. Sumqayıtda ədəbi həyat /Vaqif Yusifli; red. Akademik İ.Həbibbəyli. Bakı - 2019. - CBS Polygraphic Production,2019. – 258s.

Kitabda müəllifin Xatirə Fərəcli haqqında ürək sözləri ilə yanaşı yaradıcılığının poetik təhlili də verilmişdir.

Dövri mətbuatda**1998**

74. Babayeva, O. Uğurlu olsun: Xatirə Fərəcli yaradıcılığı haqqında qısa ədəbi-bədii tənqid /Ofelya Babayeva// Sumqayıt.-1998.-7 fevral.-S.7

2006

75. Azəri, S. Zəriflərin qonağı: X. Fərəclinin aparıcılığı ilə keçirilən tədbirin haqqında /Səbinə Azəri// Şaman qəzeti.- 2006.-7 aprel.- S.13

76. Azəri, S. 11 sayılı məktəbdə poeziya gecəsi: "Zərif qadın" ədəbi məclisinin görüşü haqqında /Səbinə Azəri// Şaman qəzeti.-2006.-31 oktyabr.-S.7

2007

77. Babayeva, O. Bir xanımın zərif sirləri: X. Fərəcli poeziyasına baxış /Ofelya Babayeva// Şaman qəzeti.-2007.-18 iyul.S.14.

78. Eldaroglu, E. Sənin səadət mənəm: Eyni adlı kitabın təqdimatı / Elman Eldaroglu// Zirvə.-2007.-19 avqust.- S.5.

2008

79. Babayeva, O. Sənin səadət mənəm: X. Fərəclinin zərif poetikasına ədəbi yanaşma /Ofelya Babayeva// Azad Azərbaycan.-2008.-10 fevral.-S.7.

2009

80. Aslanoglu, Ə. Söz səmimi olanda: "Sənin səadət mənəm" kitabı haqqında ədəbi təhlil /Əli Aslanoglu// Möhtəşəm Azərbaycan.-2009.-25 aprel. - S.15.

2014

81. Alarlı, B. Şeirin rəngləri: X. Fərəclinin həyat və yaradıcılığına ədəbi-bədii yanaşma /Bilal Alarlı// Yardımlının səsi qəzeti.-2014.-27 mart.-S.11.

82. Elə uşaq qaldım, yaşlandım, böyümədim /Xatirə Fərəcli; yaradıcılıq mövzusunda müsahibəni apardı Hikmət Məlikzadə// Təfərrüat.- 2014.-14 noyabr.

83. Məlikzadə, H. Vaxtsizlik və vaxt təzahürü: X. Fərəcli yaradıcılığına ədəbi-bədii baxış /Hikmət Məlikzadə// Real Press.- 2014.- 9 sentyabr.-S.11.

2015

84. Məlikzadə, H. Əminik ki, Xatirə Fərəcli israrında yanılmıyır: Müəllifin poetik yaradıcılığına bədii yanaşma /Hikmət Məlikzadə // Uvertüra.-2015.-26-30 yanvar. - S.6.

2016

85. Şeir ruhun qidasıdır: Şairə ilə həyat və yaradıcılığı haqqında müsahibə /Xatirə Fərəcli; müsahibəni apardı Ağalar İdrisoğlu// Azad Azərbaycan.-2016.-31 dekabr. - S.7.

2019

86. Yusifli, V. Zərif duyğular şairi: X. Fərəcli yaradıcılığının ədəbi-bədii təhlili /Vaqif Yusifli// Ədalət qəzeti.-2019.- 8 mart.- S.15.

Xarici dillərdə

2021

87. Özkoca, M. Xatirə Fərəcli və şiir /Mahmut Özkoca// Söz.-2021.-26 ağustos.

88. Dünya bir rəngdədir ağrılarım: şiir /Xatirə Fərəcli// “Nergiz” edebiyat dergisi.-2021.- 1 temmuz

89. Что это: стихотворение /Хатира Фараджова// Пер. Сергей Теловой. Моздокский вестник.-2021.-29 июня.

Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivindən

Şeirləri

- 1. Ağ çiçək:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 54.
- 2. Ağ üzlü afət:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 65.
- 3. Bilə bilməzsən:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 62.
- 4. Bir baxışın ağışında...:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 70.
- 5. Bir ovuc istək idi:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 66.
- 6. Dünya bir rəngdədir ağrılarım:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 55
- 7. Əsir düşən qızciğaz:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 60-61.
- 8. Gözdən düşən adam:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 57.
- 9. Həyat sevgisi də boş:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 63.
- 10. İndi:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 59.
- 11. Qatar gözləyirəm:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 53
- 12. Mən adda günahım ola:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 56.
- 13. Sumqayıt:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 68.
- 14. Şeirlərim:** (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 58.

15. Toxunma: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 64.

16. Üşüdüm daş olub baxdığın yerdə: [Həyatdan vaxtsız getmiş ömür-gün yoldaşına həsr edilir] (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 34-35

Müsaibələri

17. Heç kəsi eşitmirəm, görmürəm: Şairə ilə həyat və yaradıcılığı haqqında müsahibə /Xatirə Fərəcli; müsahibəni apardı Faiq Balabəyli // Xatirə Fərəclinin arxivi.

18. Xatirə Fərəcli, bir az sizi tanıyaq: müsahibə : Şairə ilə həyat və yaradıcılığı haqqında müsahibə / Xatirə Fərəcli; müsahibəni apardı Alik Dənizsevər // Xatirə Fərəclinin arxivi.

Haqqında məqalələr

19. Alarlı, B. [Şairənin həyat və yaradıcılığı haqqında] /Bilal Alarlı// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.27-29.

20. Aslanoğlu, Ə. Söz səmimi olanda: [“Sənin səadət mənəm” kitabı haqqında] /Əli Aslanoğlu// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.2-3

21. Babayeva, O. Bir xanımın zərif sirləri: [“Sənin səadət mənəm” ilk şeirlər kitabına ön söz] /Ofelya Babayeva// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.10-13.

22. Eldaroğlu, E. [Şairənin ad gününə sürpriz] /Elman Eldaroğlu// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.29-33.

23. Məlikzadə, H. Ruhsal sevgi və yaddaş tərpənəsi: [Şairənin yaradıcılığı haqqına] /Hikmət Məlikzadə// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.19-26.

24. Məmmədov, N. [Şairənin yaradıcılığı haqqına] /Nizami Məmmədov// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.47-48.

25. Öztürk, X.A. Keçdi çiçək dövrü: [Şairənin yaradıcılığı haqqında] /Xəqani Abbasəli Öztürk// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.14-18.

26. Tərcümeyi –hal: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.1.

27. Yusifli, V. Zərif duyğular şairi: [Şairənin yaradıcılığı haqqında] / Vaqif Yusifli// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.4-7

28. Yusifli, V. Vaxtın yaşatdığı sevgi: [Şairənin yaradıcılığı haqqında] / Vaqif Yusifli// (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Xatirə Fərəclinin arxivi. S.7-10.

Xatirə Fərəcliyə həsr edilmiş şeirlər

- 29. Abbasov, M.** Salam göndərirəm uzaq ellərdən: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Mübariz Abbasov// Xatirə Fərəclinin arxivi. S.512
- 30. Balayev, M.** Əcəb nazlı gözəlsən: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Mürsəl Balayev//Xatirə Fərəclinin arxivi.S. 50.
- 31. Bədəlli H. K.** Əzizim yaz yağışı: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Hacı Kamil Bədəlli// Xatirə Fərəclinin arxivi.S.43.
- 32. Cahangir, Ə.** Sən dənizdən, dəniz səndən havalı: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Əsəd Cahangir// Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivi. S. 37.
- 33. Əhmədli, Ə.** Gül çöhrəndə, ellər gülür (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Əhmədli Əlizadə// Xatirə Fərəclinin arxivi.S.49.
- 34. Hüseyini , O.** Səsinə dəniz qaçmış: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Oktay Hüseyini// Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivi.S.36.
- 35. Musayev, N.** Saf ürəkli, gülərüzlü yaranıb: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Nəsrəddin Musayev// Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 41.
- 36. Mürvətov, N.** Kömək gümanım: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Nəcməddin Mürvətov// Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 44.
- 37. Nəcəfxanlı, Ə.** Poz, getsin: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Əli Nəcəfxanlı// Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 39.
- 38. Nəğməkar, Y.** Qoymayın o şəkli yuxuma girə: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Yusif Nəğməkar// Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 38
- 39. Oday, R.** Bu daş atılan daş deyil: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları / Rafiq Oday// Xatirə Fərəclinin arxivi. S.40.
- 40. Rəsul, V.** Ay ürəyi ağ kələğay: (kompüter yazısı): Haqqında yazılanlar və yazdıqları /Vaqif Rəsul// Xatirə Fərəclinin arxivi. S.51.
- 41. Şahbazlı, F.** Ürəyim üzümə baxmır: kompüter yazısı /Fikrət Şahbazlı// Xatirə Fərəclinin arxivi. S. 42.

Köməkçi göstəricilər**Xatirə Fərəclinin əsərlərinin əlifba göstəricisi
Məcmuələrdə dərc edilmiş əsərlərin əlifba göstəricisi**

- Ağ çiçək12,13
Axtarır4,5
Ay Allah bəndəsi3
Ay bacım4,5
Ay olanlar, keçənlər13
Bahar gəlir13
Bu bahar anamsızam6
Bu darıxmaq, aman tanrım6
Bu darıxmaq8
Bu nədi?3,4,7,9,10,13,14
Darıxmağın daşın atdım14
Elə bulandırdın qəlbimi14
Gözüm sığal çəkir sən gələn yola14
İçində8,11
İndi5,8,9,10
İnsanlar dəyişir14
İstəklər ümmanında14
Kiridəcəm ürəyini3,11
Qaldı5
Qatar gözləyirəm6,7,9,10,13,14
Qaytar bu ümidi14
Qoru bu sevgidən məni, ilahi3,8
Qumbaşı qar ələmir4
Məni ağırdan ağırlar14
Niyə gəlmədin3,4,10
Ovundum6,7
Ovutdun məni, ovutdun5,10
Ömrüm14
Ömrümün2,7,10,12
Sevə biləcəyin bir kimsə ola14
Sən mənə bədəl, cəza14
Səni gözlədim10

Səni10
 Sənin səadətini mənəm7,13
 Səsin soyuq gəldi14
 Təbəssüm kimi14
 Təbiətin qoynunda2,4,7,10
 Ürəklərlə oyanıb ürək şəkli çəkən qız14
 Üşüdüm14
 Yaşadıq, nə yaşadıq14
 Yenə6
 Yerini bağrımın başı12
 Yol üstündə14

Dövri mətbuatda çap olunan şeirlərin əlifba göstəricisi

Ad günündə36
 Ağ çiçək36,37,42,43,45,46,51,52
 Ağ qonaq45
 Ağrı61
 Ağrıları anma, gəl57
 Axtarır20,22,29,32
 Anasızam24
 Ay Allah bəndəsi17,19,24,25,26
 Ay bacım17, 20, 22, 29, 32
 Ay olanlar, keçənlər39,51
 Bahar gəlir36,37,51,52
 Baharda43
 Bayatısayağı58
 Beləcə buraxıb59
 Bir çiyin tapmadım59,61
 Bir qucaq açmışdım58
 Bir nağıl uydurmuşam59
 Bu bağ39
 Bu bahar anamsızam36
 Bu da övlad toyu39
 Bu darıxmaq51
 Bu dərd ki var37,45
 Bu dünyanın40
 Bu gecə namərdmiş, gör necə namərd57
 Bu gün dünya47

Bu necə böyütməkdir, Ata47
 Bu nədi?15,16,21,23,36,60
 Çolə atılmış çağa58
 Daha qürür zamanı61
 Darıxıram58
 Darıxmağın daşın atdım36,56,59
 Deyiləm53,54
 Dəli bir istək var canımda indi57
 Dönüb hardan baxam, hara dönərəm61
 Duyğu yarpaqları53
 Dünya bir rəngdədir ağrılarımınla61
 Eləcə də içimdə batdım ovundum34
 Etibar itərsə36,37,45
 Əsim-əsim əsən qəlbim45
 Əsir düşən qızcıqaz59
 Fikir yelkənsiz gəmi46,51
 Gedir36,49
 Gedir payız51
 Gedir payız ilə dərdləşə-dərdləşə50
 Gəldin36,44
 Gəlməyəcək qatırı gözləyən adam53,55
 Gəzmə, ay Allah bəndəsi20
 Gözlərim yol çəkir44
 Gözüm sığal çəkər sən gələnin yola54,56
 Gözünün yaşı57
 Gülnarə Cəmaləddinin “gözlərin niyə kədərli” sualına44
 Hər dərədə47
 Həyat sevgisi də boş61
 Hisslərim47
 Xatirə61
 Xocalı58
 İçindən28
 İndi18,22,28,29
 İndi mən necə anım61
 İstəklər ümmanında56,57
 Keçdi çiçək dövrü51
 Könlüm58
 Qaldı20,22,29

Qar yağıb51
 Qar yağıb dünyaya36
 Qatar gözləyirəm19,33,35,36,38,41,51
 Qaytar bu ümidi36,53,54,55
 Qısılib səsi51
 Qısılib səsi içinə48
 Qoru bu sevgidən məni, ilahi21,23,28
 Mən adda günahın ola61
 Mən bir şeir havasında36,47
 Mən dərdin, kədərin yarıyam indi30
 Mən yad oldum47
 Məni ara36,44,46,51
 Mənsə qatar gözləyirəm34
 Nə edim54
 Niyə gəlmədin15,23
 Ovundum25,26,27
 Ovutdun məni, ovutdun29,31,35,
 Ömrümün19
 Pəncərədən asılıb qalan34
 Pəncərəmdən baxan bahar58
 Sayəndə36
 Sayrışan ulduzlar düşüncə seli58
 Sevvə biləcəyin bir kimsə ola36,57
 Sevgililər yağışı36
 Sən47
 Səni düşünürəm61
 Sənin səadətindən mənəm31,33,35
 Sözüün yoxsa47
 Sumqayıt48,51
 Suyu düşünən xəyallarım61
 Şamaxı yaxınlığında “Tənha Türk məzarı”na36
 Şamaxı yaxınlığındakı türk məzarına51
 Şəkil ata61
 Tanrını tanrı edən44
 Təbəssüm kimi53,54,55
 Təbiətin qoynunda15,16,19,40
 Təmiz adam61
 Tənhalıq xofu51

Udacaq57
 Ürəklərlə oynayıb36
 Ürəklərlə oynayıb, ürək şəkli çəkən qız52
 Ürəyim bal səbəti45
 Ürəyimcə deyildin47
 Üşüdüm47
 Vaxtsız gələn göz yaşı47
 Vaxtsız qalmış qar altda57
 Vaxtsız yağmış qar51
 Yardımlı36
 Yaşadıq, nə yaşadıqsa57
 Yaşamadım yarısıdır ömrümün34
 Yaşamaq dediyin56
 Yerini bağrımın başıdı36,37,45
 Yol üstündə54
 Yollara dikilmək gözumə qaldı34

Ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələrinin əlifba göstəricisi

“Zərif qadın” ədəbi məclisinin iki gənc üzvü - Günel və İradə Axundzadənin “İkimiz bir kitabda” adlı şeirlər kitabının təqdimatı62
 Ömür xəzri, gilavardır.....66
 Öz payızına vurğun67
 Payızın vurğunu63, 64, 65

Redaktoru olduğu və ön söz yazdığı kitabların əlifba göstəricisi

Dərdiyim bənövşə (N.Qədirova)68
 Sumqayıt-dənizə doğru addımlayan şəhər (R.Orxan)69

Xatirə Fərəcli haqqında kitab yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi

Məlikzadə, H70
 Yusifli, V.73

Xatirə Fərəcli haqqında dövrü mətbuatda yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi.

Alarlı, B.81
 Aslanoglu, Ə.80
 Azəri, S.75,76
 Babayeva, O.74,77,79

Eldaroğlu, E.78
Məlikzadə, H.83,84
Yusifli, V.86

Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivinin əlifba göstəricisi

Şeirlərinin əlifba göstəricisi

Ağ çiçək1
Ağ üzvlü afət2
Bilə bilməzsən3
Bir baxışın ağuşunda...4
Bir ovuc istək idi5
Dünya bir rəngdədir ağırlarımla6
Əsir düşən qızçıqaz7
Gözdən düşən adam8
Həyat sevgisi də boş9
İndi10
Qatar gözləyirəm11
Mən adda günahın ola12
Sumqayıt13
Şeirlərim14
Toxunma15
Üşüdüm daş olub baxdığım yerdə16

Müəssisələrinin əlifba göstəricisi

Heç kəsi eşitmirəm, görmürəm17
Xatirə Fərəcli, bir az sizi tanıyaq18

Haqqında yazan müəssisələrin əlifba göstəricisi

Alarlı, B.19
Aslanoğlu, Ə.20
Babayeva, O.21
Eldaroğlu, E.22
Məlikzadə, H.23
Məmmədov, N.24
Öztürk, X.A.25
Yusifli, V.27,28

Şairəyə şeir həsr etmiş müəssisələrin əlifba göstəricisi

Abbasov, M.29
Balayev, M.30
Bədəlli H. K.31
Cahangir, Ə.32
Əhmədli, Ə.33
Hüseyni, O.34
Musayev, N.35
Mürvətov, N.36
Nəcəfxanlı, Ə.37
Nəğməkar, Y.38
Oday, R.39
Rəsul, V.40
Şahbazlı, F.41

Mündəricat

Tərtibçidən	2
Həyat və yaradıcılığı haqqında	3
Həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri	4
Zərif duyğular şairi	6
Əminlik ki, Xatirə Fərəcli israrında yanılmırıq	10
Bir xanımın zərif sirləri	14
Xatirə Fərəcli poeziyasından seçmələr	17
Xatirə Fərəclinin düşüncələri və fikirləri	23
Görkəmli şəxslər Xatirə Fərəcli haqqında	27
Xatirə Fərəclinin əsərləri	
Kitabı	29
Məcmuələrdə çap olunan əsərləri	30
Dövri mətbuatda çap olunan şeirləri	32
Ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələri	36
Redaktoru olduğu və ön söz yazdığı kitablar	37
Xatirə Fərəcli haqqında	
Kitablarda	38
Dövri mətbuatda	39
Xarici dillərdə	40
Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivindən	
Şeirləri	41
Müsahibələri	42
Haqqında məqalələr	43
Xatirə Fərəcliyə həsr edilmiş şeirlər	44
Köməkçi göstəricilər	
Xatirə Fərəclinin əsərlərinin əlifba göstəricisi	45
Məcmuələrdə dərc edilmiş əsərlərin əlifba göstəricisi	45
Dövri mətbuatda çap olunan şeirlərin əlifba göstəricisi	46
Ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələrinin əlifba göstəricisi	49
Redaktoru olduğu və ön söz yazdığı kitabların əlifba göstəricisi.....	49
Xatirə Fərəcli haqqında kitab yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi	49
Xatirə Fərəcli haqqında dövri mətbuatda yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi	49
Xatirə Fərəclinin şəxsi arxivinin əlifba göstəricisi	
Şeirlərinin əlifba göstəricisi	50
Müsahibələrinin əlifba göstəricisi	50
Haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi	50
Şairəyə şeir həsr etmiş müəlliflərin əlifba göstəricisi	51

XATİRƏ FƏRƏCLİ

(Xatirə Nəcəf qız Fərəcli)

Biblioqrafik göstərici